

УДК 338.433(477)

Ляховець В.О.

аспірант кафедри обліку та економіко-правового забезпечення
агропромислового бізнесу
Тернопільського національного економічного університету

МЕХАНІЗМ РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ ЯЛОВИЧИНИ

У статті розглянуті основні напрями регулювання галузі м'ясного скотарства, що мають поєднувати в собі методи ринкового саморегулювання та державної підтримки. Проаналізовано обсяги та структура державної підтримки, що забезпечують економічний ефект для товаровиробників. Визначено основні напрями підвищення ефективності регулювання на основі світової практики цієї сфери діяльності. Проведено аналіз ефективності державних програм розвитку м'ясного скотарства.

Ключові слова: державна підтримка, м'ясне скотарство, регулювання, економічний механізм, розвиток галузі.

Ляховець В.О. МЕХАНИЗМ РЕГУЛИРОВАНИЯ РЫНКА ГОВЯДИНЫ

В статье рассмотрены основные направления регулирования отрасли мясного скотоводства, которые должны сочетать в себе методы рыночного саморегулирования и государственной поддержки. Проанализированы объемы и структура государственной поддержки, обеспечивающие экономический эффект товаропроизводителей. Определены основные направления повышения эффективности регулирования на основе мировой практики в данной сфере деятельности. Проведен анализ эффективности государственных программ развития мясного скотоводства.

Ключевые слова: государственная поддержка, мясное скотоводство, регулирование, экономический механизм, развитие отрасли.

Liahovets V.O. BEEF MARKET REGULATION MECHANISM

The article focuses upon the basic directions of beef cattle industry regulation which should combine methods of market self-regulation and government support. It has been analyzed the amount and structure of state support which provide economic effect for commodity producers; it has been figured out the basic directions of efficiency regulation increase based on the international practice in this field; it has been carried out the analysis of state programs efficiency development concerning beef cattle.

Keywords: government support, beef cattle, regulation, economic mechanism, industry development.

Постановка проблеми. Основним етапом відродження галузі м'ясного скотарства та підвищення ефективності діяльності товаровиробників (сільсько-господарських підприємств) є створення дієвого економічного механізму регулювання ринку яловичини. Тому забезпечення соціально-економічного зростання повинно відбуватись шляхом розумного поєднання ринкового саморегулювання та державної підтримки. Для розробки стратегічних напрямів розвитку необхідно насамперед проаналізувати світовий досвід створення дієвого економіко-правового механізму.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Досліджували проблему регулювання розвитку м'ясного скотарства такі українські дослідники, як В. Микитюк, О. Яценко, Е. Кутас, С. Нікітченко та інших. Але й сьогодні економічний механізм регулювання галузі скотарства залишається невизначеним із-за відсутності чіткої стратегії державної підтримки та нормативно-правової бази, яка матиме успіх.

Метою статті є аналіз пропозицій щодо регулювання економічно-доцільного аспекту розвитку м'ясного скотарства та відокремлення основних напрямів підвищення ефективності державного контролю галузі.

Вклад основного матеріалу дослідження. Необхідність створення дієвого економічного механізму державної підтримки й регулювання м'ясного скотарства, який охоплює увесь комплекс заходів впливу на систему економічних взаємовідносин, пов'язана з місцем і роллю галузі у системі агропромислового виробництва. Тваринництву України необхідні принципово нові заходи для інноваційного розвитку, які б ураховували національні інтереси ринкові умови. З метою забезпечення сталого розвитку галузі потрібно створити раціональний економічний механізм, заснований на поєднанні державного регулювання і ринкового саморегулювання, збалансованої цінової й фінансово-кредитної політики [11].

Без економіко-правового регулювання усіх галузей агропромислового комплексу (далі – АПК) процес організації ефективного сільськогосподарського виробництва унеможливиться. Функціональні межі сучасної соціально-орієнтованої ринкової економіки не дають повноцінно використовувати механізм ринку, активізуючи необхідність втручання держави у сферу господарської діяльності. Державне регулювання зменшує вплив негативних чинників на аграрне виробництво.

В Україні у сфері регулювання м'ясного скотарства існує певна кількість нормативно-правових актів, які керують процесом створення м'ясної продукції, забезпечують та генерують інвестиційними та різними ресурсами. Але така кількість документації не допомагає, а, навпаки, створює певні труднощі в процесі господарської діяльності. Оскільки специфічні особливості скотарства практично не могли бути враховані традиційними галузями права, бо це не входить до їх завдань. Ще одною негативною особливістю українського законодавства є можливість подвійного тлумачення деяких нормативно-правових норм. Не менш важливою для України є проблема відсутності економіко-правового механізму та відповідного фінансового аспекту для реалізації окремих положень нормативно-правових актів. Також не узгоджено більшість нормативно-правової документації аграрного законодавства з нормами й стандартами Європейського Союзу (далі – ЄС) та Світової організації торгівлі (далі – СОТ).

У зв'язку зі вступом України до СОТ державі потрібно якнайшвидше гармонізувати та уніфікувати національне законодавство відповідно до принципів міжнародного права. Це, у свою чергу, дасть змогу захистити вітчизняного виробника і дасть йому можливість бути в рівних умовах з іноземними фермерами [1].

Законодавство є одним із найважливіших чинників національної безпеки, реалізації прав та інтересів

суб'єктів права. Нормативно-правові акти, що діють, створюють задовільні умови для поліпшення інвестиційного клімату. Більша частина ризиків інвесторів пов'язана з непередбачуваністю змін законодавства. Майже 50% ризиків спричинені недосконалістю державної політики у сільському господарстві та галузі скотарства, дії якої є неадекватними в умовах ринку і не дають можливості сільськогосподарським виробникам спрогнозувати на перспективу ведення своєї господарської діяльності, а інвесторам – бути впевненими в поверненні вкладених коштів. Крім загальнодержавних тенденцій впливу досліджуваних факторів, слід відзначити наявність регіональних відмінностей, що створені владою на місцях.

Для того, щоб вивести законодавчу базу сільського господарства України на новий, світовий рівень і зробити її більш ефективною, потрібно скористатися світовим досвідом, де аграрні правовідносини регулюються Аграрним кодексом, в якому зазначено існування різних форм власності у сільському господарстві, зображено різноманітні форми управління сільськогосподарськими підприємствами, описано розвиток орендних відносин, орієнтацію на великі фермерські господарства. Саме прийняття Аграрного кодексу дасть Україні можливість уникнути багатьох проблем і зробити процес економічно-правового регулювання сільськогосподарської діяльності значно простішим та прозорішим.

Система державного управління м'ясним скотарством складається з двох основних рівнів: галузевого та місцевого (обласного та районного відповідно). На галузевому рівні формується система базових законів, визначається стратегія розвитку м'ясного скотарства і її пріоритети у певному часовому просторі, розробляються механізми державного регулювання і підтримки товаровиробників м'яса яловичини [11].

Якщо розглянути загальну тенденцію ситуації на ринку скотарства, то, за даними Держкомстату, виробництво яловичини в сільськогосподарських підприємствах упродовж січня 2016 р. становило 4,6 тис. т забійної ваги, це на 22% нижче за аналогічний період 2015 р. Господарства населення зменшили виробництво майже на 2%, до 11,9 тис. т.

Причиною такої тенденції є збитковість галузі, адже закупівельні ціни на яловичину на внутрішньому ринку не дають змогу отримати бажаної рентабельності, а можливий експорт в інші країни обмежений із-за відсутності встановлених ветеринарних сертифікатів.

Через складну ситуацію у м'ясній галузі за останніх два роки кількість худоби в Україні скоротилася на 621 тис. голів. Якщо ситуація не зміниться, то вже найближчим часом держава не зможе забезпечити потреби внутрішнього ринку в яловичині. Єдиним шансом для України є активізація експорту, яка дасть змогу зробити відгодівлю великої рогатої худоби економічно привабливою [2].

Отже, можна зробити висновок про те, що державне регулювання ринку скотарства не є ефективним. Для напрацювання шляхів ефективного розвитку цієї галузі, необхідно опиратися на зарубіжний досвід, потрібно визначити єдине значення аграрного сектору, досягти самозабезпечення продовольством, сформувавши єдиний, стабільний і захищений механізм регулювання ринку яловичини.

Передумовою для створення та проведення в рамках ЄС єдиної аграрної політики стала необхідність захистити західноєвропейські країни від закордонних виробників сільськогосподарської продукції. Західноєвропейські уряди підтримували ціни шля-

хом державних інтервенцій на ринках сільськогосподарської продукції. Державне втручання розширювалося, обсяги підтримки зростали, аграрна політика ставала все більш протекціоністською. Загалом бюджетні субсидії в країнах ЄС становлять понад 50% загального доходу фермерських сімей [3].

Державне регулювання разом із саморегулювальним ринковим механізмом є раціональним симбіозом двох протилежних за змістом інструментів, поєднання яких дає необхідний позитивний результат для розвитку галузі м'ясного скотарства в сучасних умовах функціонування ринкових відносин.

Науковці встановили, що одна корова здатна забезпечити молоком до 15 осіб, тоді як м'ясом – лише до 5. Тому для заповнення ринку державі необхідно на кожні 2–3 молочні корови утримувати одну м'ясну. Про це свідчить досвід розвитку скотарства багатьох країн, зокрема США, Франції, Німеччини та інших, де збільшення м'ясного поголів'я проводили шляхом структурних змін маточного: при зменшенні частки молочних корів збільшували частку м'ясних. Тваринам м'ясного напрямку притаманна висока інтенсивність росту, оплата корму приростом і забійний вихід туші [7].

Якщо розглянути деякі закони та положення України у галузі м'ясного скотарства, можна побачити, що змінено порядок оподаткування ПДВ діяльності переробних (м'ясо-молочних) підприємств та виплати ними дотацій сільськогосподарським виробникам. Також було змінено механізм виплати компенсації товаровиробникам за продані ними переробним підприємствам м'яса в живій вазі.

Цей механізм погіршує стан виплат виробникам за здану продукцію, оскільки рівень дотацій для сільгосп-підприємств у зв'язку зі змінами у структурі розподілу ПДВ буде знижено. Також втрачено усі плюси механізму, що раніше діяв, зокрема автоматичні виплати, щомісячна індексація, відсутність розподільної вертикалі. Тепер виробники продукції будуть отримувати кошти на дотацію після їх кругообігу завдяки спецфонду Держбюджету та рішень комісій. Дотації за м'ясо великої рогатої худоби повинні здійснюватися з урахуванням якісних показників і бути направлені на стимулювання виробництва високоякісної продукції.

Якщо розглядати вирощення великої рогатої худоби на м'ясо у 2015 р., то ситуація складалася так: станом на 7 липня 2015 р. ціни на живу вагу великої рогатої худоби демонстрували позитивну динаміку, хоча реалізація залишалася стабільно низькою. У літній період фермери мали доступ до дешевого корму, як наслідок, пропозиція великої рогатої худоби на ринку скоротилася. Протилежна ситуація становить в областях прилеглих до зони АТО та російського кордону. У зв'язку з контрабандою в цих регіонах пропозиція значно вища, а ціни нижчі.

За результатами моніторингу, бички вагою понад 400 кг переробники купують по 32–33 грн/кг, а вагою від 300 до 400 кг – по 29–30 грн/кг.

За корову вищої вгодованості дають від 26 до 28 грн/кг. Ціни на корову середньої вгодованості коливаються в межах 24–26,5 грн/кг [8].

Крім того, для уникнення вирізання мало вагового молодняка великої рогатої худоби в господарствах населення, збільшення обсягів виробництва високоякісної яловичини та надходження на глибоке промислове перероблення високо кондиційного поголів'я великої рогатої худоби, підняття рівня споживання яловичини на одну особу вищезазначеним проектом постанови пропонується створити бюджетну дотацію за вирощені та продані на забій

суб'єктам господарювання, які мають власні (орендовані) потужності для забою тварин, молодняк великої рогатої худоби [9].

Існують певні шляхи вирішення проблем регулювання ринку. По-перше, залишити все як є. Проте це не може забезпечити продовольчу безпеку країни, розвинути її експортні можливості, підвищити якість і конкурентоспроможність продуктів перероблення м'яса. Підтримка такого напрямку як головного є недоцільною з огляду на низку об'єктивних причин, а саме: збереження переважно натурального екстенсивного характеру виробництва, що базується на ручній праці, відсутність можливості застосування передових інтенсивних технологій, ускладнений процес заготівлі продукції, що виробляється. Свідченням цього є імпорт м'ясної сировини для усунення дефіциту її вітчизняного виробництва, а також неможливість нарощування обсягів виробництва продуктів тваринного походження при зростанні попиту населення за умов підвищення його добробуту.

По-друге, розширити фермерський сектор виробництва. Оскільки сьогодні у виробництві тваринницької продукції цей сегмент становить всього близько 1%. Необхідно побудувати нові фермерські приміщення для корів промислового типу. А реалізація цього напрямку вимагає значних кредитних коштів, тому задля вирішення проблем регулювання ринку такий метод мало прийнятний.

По-третє, вдосконалення наявних форм і способів державної підтримки розвитку галузі та підвищення її інвестиційної привабливості з метою концентрації державних ресурсів та коштів на пріоритетних напрямках розвитку галузі, формування ефективної цінової, фінансово-кредитної та бюджетної політики. При цьому держава повинна здійснювати заходи стимулювання підвищення ефективності виробництва та якості продукції у дрібнотоварних і кооперативних формуваннях (господарствах населення). Цей напрям дає можливість залучити господарства населення за більш ефективними схемами виробництва продукції та дати змогу не загострювати соціальні питання на селі [10].

Висновки. Отже, створення умов для відродження економічної ефективності діяльності підприємств у галузі скотарства можливе лише за умови створення ефективного економічного механізму регулювання середовища.

Держава як регулятор повинна зосередити увагу на таких пріоритетних напрямках: стабілізація й збільшення поголів'я корів; пільгове інвестування державою виробничої бази сільськогосподарських підприємств, які збільшують поголів'я великої рогатої худоби, спрямоване на розвиток інноваційного забезпечення технологічних та інтеграційних (вертикальних і горизонтальних) процесів; формування інфраструктури ринку для створення системи збуту; організація консалтингу і забезпечення учасників (суб'єктів) ринку інформацією; посилення системи державного контролю за розміром та нормативами коштів, порядку їх надходження, системи пільг оподаткування, морального і матеріального заохочення.

Правильне застосування запропонованих заходів, які є стратегічними напрямами розвитку галузі, може стимулювати розробку наукових стратегічних програм з відродження м'ясного скотарства.

Виконання поставлених завдань дасть можливість стабілізувати та збільшити поголів'я великої рогатої худоби, підняти рівень споживання продукції тваринництва на одну особу, збільшити обсяги її виробництва, поліпшити фінансово-економічний стан аграріїв.

Проте залишаються неврегульовані питання, які гальмують розвиток скотарства в сільськогосподарських підприємствах. Наприклад, високий рівень концентрації виробництва м'яса великої рогатої худоби в приватному секторі, недостатній рівень концентрації виробництва сировини в зонах переробних підприємств, обмеженість належної системи зберігання та транспортування, відсутність високого рівня спеціалізації галузі на рівні господарських суб'єктів та якісного наукового супроводу у справі вдосконалення виробничих процесів.

Так, сміливо можна стверджувати, що регулювання галузі скотарства є недосконалим і потребує значних змін. Якщо поглянути на критичну ситуацію, яка склалася в галузі, державі необхідно прийняти всі необхідні заходи для того, щоб зменшити збитковість ринку і забезпечити стабільність та ефективність виробництва.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Аграрне право України / [В. Єрмоленко, О. Гафурова, М. Трєбенюк та ін.]; за заг. ред. В. Єрмоленко. – К.: Юрінком Інтер, 2010. – 608 с.
2. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ucab.ua/ua/pres_sluzhba/novosti/u_sichni_virobnitstvo_yalovichini_na_silgospdpriemstvakh_znizilosya_na_22.
3. Пучков А. Аграрная политика стран европейского сообщества / А. Пучков // Экономика с. -х. и перераб. предприятий. – 2008. – № 10. – С. 11–14.
4. Нікітченко С. Державна підтримка сільськогосподарських товаровиробників в умовах економічної кризи / С. Нікітченко // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України: зб. наук. праць / за ред. Д. Мельничук. – Вип. 142. – К.: НУБПУ, 2009. – Ч. 2. – С. 78–81.
5. Бабко В. Державна підтримка сільськогосподарського виробництва як чинник забезпечення його конкурентоспроможності / В. Бабко // Інвестиції: практика та досвід. – 2010. – № 7. – С. 79–81.
6. Johnson G. Trends in Livestock Law / G. Johnson. – 2006 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://wyomingbar.org/bar_journal/article.html?id=76.
7. Наукові основи агропромислового виробництва в зоні Полісся і західному регіоні України / [ред. кол. М.В. Зубець (голова) та ін.]. – К.: Аграрна наука, 2010. – 944 с.
8. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://agravery.com/uk/posts/show/cini-na-vrh-zivou-vagou-pisli-vgoru>.
9. Концептуальні напрями стратегії розвитку агропромислового комплексу та сільських територій України на період до 2020 року / [за ред. П. Саблук]. – К.: ННЦ ІАЕ, 2008. – 50 с.
10. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://en.uaan.gov.ua/content/skotar.pdf>.
11. Пуцентейло П. Конкурентоспроможність м'ясного скотарства України: теорія і практика: [монографія] / П. Пуцентейло. – Тернопіль: ВПЦ «Економічна думка ТНЕУ», 2011. – 339 с.